

SHAXSNING SIFATLARI VA TARBIYA YO'NALISHLARI

*Andijon Davlat Pedagogika Instituti Aniq va Tabiiy Fanlar Fakulteti Biologiya
yo'nalishi 301-gurux talabasi*

Soyibjonova Dilorom Akromjon qizi

Obidova Niluzar Jo'raqo'zi qizi

Anotatsiya: Ushbu maqola shaxsning asosiy sifatlari va ularni shakllantirishga yo'naltirilgan tarbiya metodlari o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni o'rganishga bag'ishlangan. Maqolada zamonaviy jamiyatda barkamol, ma'suliyatli va ijodiy shaxsni tarbiyalashning nazariy va amaliy jihatlari yoritilgan. Tadqiqotning diqqat markazida individual va jamoaviy tarbiya, an'anaviy va innovatsion pedagogik yondashuvlar, shuningdek, yosh davrlariga moslashtirilgan tarbiya strategiyalari turadi.

Анотация: Эта статья посвящена изучению взаимосвязи между основными качествами личности и воспитательными методами, направленными на их формирование. В статье освещены теоретические и практические аспекты воспитания гармоничной, ответственной и творческой личности в современном обществе. В центре внимания исследования находятся индивидуальное и коллективное воспитание, традиционные и инновационные педагогические подходы, а также адаптированные воспитательные стратегии для различных возрастных периодов.

Anotation: This article is dedicated to exploring the interrelationship between the main qualities of an individual and the educational methods aimed at shaping them. The article elucidates the theoretical and practical aspects of educating a well-rounded, responsible, and creative individual in modern society. The focus of the research lies in individual and collective education, traditional and innovative pedagogical approaches, as well as educational strategies adapted to different age periods.

Kalit so'zlar: shaxs rivojlanishi, barkamollik, tarbiya metodologiyasi, pedagogik strategiya, ma'naviy-axloqiy tarbiya, individual yondashuv, ijtimoiylashtirish, qadriyatlar tizimi, kompetensiya, innovatsion pedagogika.

Ключевые слова: развитие личности, гармоничное развитие, методология воспитания, педагогическая стратегия, духовно-нравственное воспитание, индивидуальный подход, социализация, система ценностей, компетенция, инновационная педагогика.

Key words: personality development, harmonious development, educational methodology, pedagogical strategy, spiritual and moral education, individual approach, socialization, value system, competence, innovative pedagogy.

Oliy Ta'lim Tizimida Shaxs Sifatleri va Tarbiya Yo'nalishlari: Zamonaviy Talablar va Pedagogik Yechimlar

KIRISH

Zamonaviy jamiyat talablari doimiy o'zgarib turgan sharoitda oliy ta'lim tizimi nafaqat mutaxassis tayyorlovchi, balki barkamol, ma'naviyatli va ijodiy shaxsni shakllantiruvchi tizim sifatida funksiyasini oshirmoqda. Global raqobat sharoitida, bilim iqtisodiyotining rivojlanishi bilan birga, oliy ta'lim muassasalarining mas'uliyati ham ortmoqda. Ushbu maqolaning maqsadi oliy ta'lim tizimida shaxsning asosiy sifatlarini shakllantirish va unga ta'sir etuvchi tarbiya yo'nalishlarining o'zaro bog'liqligini, shuningdek, bu jarayonning samaradorligini oshirish yo'llarini o'rganishdan iborat.

ASOSIY QISM

1. Zamonaviy oliy ta'lim talablarining o'zgaruvchan tabiati

XXI asrda oliy ta'lim nafaqat kasbiy bilim va ko'nikmalarni, balki quyidagi universal kompetensiyalarni rivojlantirishni nazarda tutadi:

- Tangidiy fikrlash va murakkab muammolarni hal qilish qobiliyati
- Kommunikativlik va jamoada ishlash ko'nikmalari
- Kreativlik va innovatsion yondashuv
- Ma'naviy-axloqiy qadriyatlar asosida qaror qabul qilish
- Raqamli savodxonlik va ma'lumotlarni tahli qilish
- Moslashuvchanlik va umrbod o'rganishga tayyorgarlik

2. Oliy ta'limda shaxsning asosiy sifatlarini shakllantirishning pedagogik asoslari

Talabalarning shaxsiy fazilatlarini rivojlantirish tizimli yondashuvni talab etadi. Quyidagi sifatlar ustuvor ahamiyatga ega:

- Barkamollik - intellektual, ma'naviy, jismoniy va estetik jihatlarining uyg'unligi
- Ma'suliyatlilik - o'z qarorlari va harakatlari uchun javobgarlik tuyg'usi
- Ijodkorlik - an'anaviy chegaralardan tashqarida fikrlash qobiliyati
- Ma'naviyat - axloqiy qadriyatlar va fuqarolik pozitsiyasining mavjudligi
- Ijtimoiylik - jamiyat bilan samarali o'zaro munosabatlar o'rnatish

3. Tarbiyaning innovatsion yo'nalishlari va metodologiyalari

Oliy ta'limda samarali tarbiya jarayonini amalga oshirish uchun quyidagi yo'nalishlar muhimdir:

3.1. Individual yondashuv asosida tarbiya

- Talabalarning shaxsiy qobiliyatlari, qiziqishlari va ehtiyojlarini hisobga olgan holda individual ta'lim-tarbiya rejalarini ishlab chiqish
- Mentorlik va kouching tizimlarini joriy etish
- Talabalarning shaxsiy o'sishini kuzatish va baholash tizimini yaratish

3.2. Liderlik va jamoa tarbiyasi

- Talabalarning boshqaruv va jamoa ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish
- Liderlik sifatlarini namoyon qilish uchun loyiha va amaliy faoliyat platformalarini yaratish
- Xalqaro talabalar almashinuv dasturlari orqali ko'p madaniyatli muhitda ishlash tajribasini berish

3.3. Ma'naviy-axloqiy tarbiya

- Fan-axloqiy kurslar va seminarlar o'tkazish
- Madaniy merosni o'rganish va uni qadrlash hissini shakllantirish
- Ijtimoiy mas'uliyat va mehnat etikasi asoslarini o'rgatish

3.4. Innovatsion pedagogik yondashuvlar

- Faol o'qitish metodlari (loyihalar, vaziyatli o'qitish, rolli o'yinlar)
- Raqamli texnologiyalar va sun'iy intellekt vositalaridan foydalanish
- Amaliyotga yo'naltirilgan o'qitish (stajirovkalar, amaliy loyihalar)

4. Tarbiyaning tashkiliy-methodik ta'minoti

Oliy ta'lim muassasalarida tarbiya jarayonini samarali tashkil etish uchun quyidagi shartlar zarur:

- Tarbiyaviy ishlar strategiyasini ishlab chiqish va uni oliy o'quv yurtining missiyasi bilan uyg'unlashtirish

- O'qituvchilarning pedagogik mahoratini oshirish (tarbiyaviy metodologiya bo'yicha malaka oshirish kurslari)
- Talabalar o'zini-o'zi boshqarish organlarini faollashtirish
- O'quv-tarbiya jarayonining natijalarini baholashning kriterial tizimini ishlab chiqish

Shaxs jamiyatning ajralmas qismi bo'lib, uning rivoji va shakllanishi jamiyatning madaniy, ijtimoiy va ma'naviy darajasi bilan chambarchas bog'liq. Shaxsning sifatleri uning aqliy, axloqiy, ijtimoiy va jismoniy rivojlanishini aks ettiradi. Tarbiya esa shaxsni hayotga tayyorlash, jamiyat qadriyatlariga moslashtirish va insonning ijobiy fazilatlarini shakllantirish vositasi hisoblanadi. Bugungi kunda tarbiya tizimining samarali bo'lishi shaxsning mukammal kamol topishida asosiy omil hisoblanadi. Shaxsning shakllanishida oilaviy muhit, maktab ta'limi, do'stlar va jamiyat muhitining roli katta bo'lib, ularni hisobga olgan holda tarbiyaviy jarayonni tashkil etish muhim ahamiyat kasb etadi.

Shaxs tushunchasi va uning asosiy sifatleri.

Shaxsning asosiy sifatleri

Intellektual sifatler: Shaxsning fikrlash qobiliyati, xotirasi, e'tibori va kreativligini o'z ichiga oladi.

Biologik sifatler: Shaxsning jismoniy xususiyatlari va salomatligi bilan bog'liq jihatlaridir.

Ijtimoiy sifatler: Shaxsning xulq-atvori, boshqalar bilan munosabatlari, ijtimoiy faolligi va madaniy jihatdan shakllanishini qamrab oladi.

Tarbiya yo'nalishlari:

Ta'lim: Ta'lim orqali shaxs bilim va ko'nikmalarga ega bo'ladi, bu uning intellektual rivojlanishiga yordam beradi.

Ijtimoiylashuv: Shaxsning jamiyatga moslashishi, ijtimoiy normalar va qadriyatlarni o'zlashtirishi ijtimoiylashuv jarayoni orqali amalga oshadi.

Psixologik rivojlanish: Shaxsning o'zini anglash, hissiyotlarni idrok etish va boshqarish qobiliyati ham tarbiyaning muhim qismidir. Shaxs – bu ongli ravishda faoliyat yuritadigan, o'z qarashlari va xulq-atvorini boshqaradigan, jamiyat bilan faol aloqada bo'ladigan inson. Shaxsning sifatleri uning tabiiy imkoniyatlari va ijtimoiy tajribasi orqali shakllanadi. Aqliy sifatlar shaxsning fikrlash qobiliyati, mantiqiy tahlil qilish, ijodiy yondashuv va muammoni hal etish ko'nikmalarini o'z ichiga oladi. Axloqiy sifatlar insonning halolligi, vijdoni, mas'uliyatlilik va odobxloq qoidalariga rioya qilishi bilan ifodalanadi. Irodaviy sifatlar shaxsning maqsad sari intilishi, sabr-toqat, o'zini boshqarish va qaror qabul qilish qobiliyatini o'zida mujassam etadi. Ijtimoiy sifatlar esa shaxsning jamiyatda muloqot qilish, boshqalar bilan hamkorlik qilish va jamoaviy faoliyatga moslashish qobiliyatini aks ettiradi. Shu bilan birga, estetik va madaniy sifatlar shaxsning san'at va go'zallikka bo'lgan qiziqishi, nafislik va didga e'tiborini oshiradi.

Inson aqliy jihatdan rivojlanishida avval unda jismoniy jihatdan rivojlangan bo'lishi(jismoniy nogironlik albatta bundan mustasno) lozim . Ota-onadagi ba'zi xususiyatlar bolaga tabiiy ravishda ko'chadi va bu bolada rivojlanish jarayonining tez yoki sekinroq kechishiga bog'liq. Ammo gendan o'tgan har qanday qobiliyat yanada rivojlantirilib, to'g'ri yo'nalishga yo'naltirilmasa, bu qobiliyat so'nib borishi yoki salbiy ta'sirlar ko'rsatishi mumkin. Tarbiya muhit kabi inson kamolotiga ta'sir etuvchi tashqi omillardan hisoblanadi. Tarbiyaning xususiyati shundaki, u aniq maqsadni ko'zlab, insondagi ijobiy fazilatlarni tarkib toptirishyo'lida tarbiyachi rahbarligida muntazam amalga oshirib boriladi. Inson shaxs sifatidakamol topishi uchun avvalo undagi tarbiya mustahkam bo'lmog'i hamda to'g'ri yo'naltirilgan bo'lishi kerak. Buning uchun avvalo oilada ota-ona ma'sul shaxs hisoblansa, eng asosiy tarbiya tarbiya beruvchi shaxs yetuk malakali pedagogdir. Ota-ona bolaga umumiy tartibintizom borasida o'rnak bo'lib tarbiyalaydi. Bu paytda bolaga nutq bilan ta'sir etishdan ko'ra o'rnak bo'lish yoki bolani to'g'ri qilgan har bir ishini e'tiborga olib uni keraklicha rag'batlantira olishi kerak. Shundagina bolada dastlabki tarbiyashakllari rivojlana boshlaydi. [Pedagogik jihatdan to'g'ri uyushtirilgan har qanday faoliyat bola shaxsining aqliy,axloqiy, estetik jismoniy va irodaviy rivojlanishiga ta'sir etadi. Bola maktabga qadam qo'yar ekan, o'quv mehnati bilan band bo'la

Bu unda mehnat tarbiyasining shakllanishida muhim

«Zamonaviy dunyoda pedagogika va psixologiya» nomli ilmiy, masofaviy, onlayn konferensiyaomil hisoblanadi. Bolalar maktabda fan asoslarini egallash

bilan bir qatorda ularda asta-sekin dunyoqarash rivojlanib boradi.]³ Yuqoridagi fikrlardan ko'rinadiki, maktab davrida olingan tarbiya bolada butun umr saqlanib qoladigan bosqich hamda hayotga tayyorgarlik darajasini oshiruvchi muhim omil hisoblanadi. Tarbiya olish jarayonida jamoada olinadigan tarbiyaning ham o'z o'rnini bor. Biz tarbiya olish imkonini bo'lgan jamolarni tartiblab chiqamiz:

- Oila jamoasi

- Bog'cha jamoasi(keyingi paytda bolalarni bog'chaga qamrab olish darajasi kengaygani bois bolalar maktabgacha bo'lgan tarbiyani aynan shu maskandayoq olishni boshlamogda)
- Maktab jamoasi

- Do'stlar jamoasi

- Hamkasblar jamoasi

Tarbiyaning asosiy yo'nalishlari. Tarbiyaning asosiy yo'nalishlari shaxsning har tomonlamma rivojlanishiga xizmat qiladi. Aqliy tarbiya shaxsning bilimni oshirish, tafakkurini rivojlantirish va ilmiy dunyoqarashini shakllantirishga qaratilgan. Bu yo'nalishning samarali bo'lishi uchun o'quv jarayonida ilmiy asoslangan metodlar qo'llanilishi, mustaqil fikrlash va tahliliy ko'nikmalarni rivojlantirish muhimdir. Ma'naviy-axloqiy tarbiya insonning odob-axloq me'yorlariga, milliy qadriyatlarga, insonparvarlik fazilatlariga sadoqatini oshiradi. U oilada, maktabda, ijtimoiy muhitda amalga oshiriladi va shaxsning ma'naviy mukammalligiga xizmat qiladi. Jismoniy tarbiya shaxsning sog'lom turmush tarzini rivojlantiradi, sport bilan muntazam shug'ullanish orqali jismoniy chidamlilik, barkamollik va sog'lom odatlarni shakllantiradi. Mehnat tarbiyasi shaxsga mehnatga hurmatni, mas'uliyatni his qilishni va kasb tanlashda ongli qaror qabul qilishni o'rgatadi. Estetik tarbiya san'at va go'zallikni qadrlashni, nafislikni anglashni va estetik didni rivojlantiradi. Shu bilan birga, yuridik va fuqarolik tarbiyasi shaxsni qonunlarga hurmat qiladigan, jamiyat hayotida faol ishtirok etadigan fuqaro sifatida shakllantiradi.

Xulosa qilib aytganda shaxsning sifatleri va tarbiya yo'nalishlari bir-birini to'ldiradi va insonning har tomonlamma rivojlanishiga xizmat qiladi. Aqliy, axloqiy, ijtimoiy, irodaviy, jismoniy va estetik sifatleraning uyg'un rivojlanishi jamiyat taraqqiyotining kafolatidir. Tarbiya jarayoni tizimli va maqsadli bo'lganda shaxs mukammal kamolga yetadi va jamiyat hayotida faol ishtirok etadi.

Shu bilan birga, tarbiya jarayoni shaxsning ichki dunyosini boyitadi, unga qaror qabul qilishda mustaqillik va o'zini anglash imkoniyatini beradi. Shaxsning sifatlerini rivojlantirishdagi tizimli yondashuv esa kelajak avlodni ma'naviy, aqliy va jismoniy jihatdan barkamol insonlar sifatida shakllanishini ta'minlaydi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

- 1Karimov I.A. Yuksak ma'naviyat — yengilmas kuch Toshkent Ma'naviyat
2008
- 2G'oziev E. Umumiy psixologiya Toshkent O'qituvchi 2010
- 3Yo'ldoshev J. Hasanboev J. Pedagogika nazariyasi asoslari Toshkent Fan va
texnologiya 2014
- 4Zunnunov A. Pedagogika va psixologiya asoslari Toshkent TDPU nashriyoti
2019
- 5O'zbekiston Respublikasi Ta'lim to'g'risidagi Qonuni